

L'EMPREMTA DEL CASTELLÀ EN LES PRODUCCIONS LINGÜÍSTIQUES DELS CATALANOPARLANTS: UNA ANÀLISI EVOLUTIVA

1. INTRODUCCIÓ

És conegut que la situació de contacte de llengües que caracteritza la societat catalana comporta l'aparició d'interferències en les produccions lingüístiques no únicament dels parlants que s'expressen en la segona llengua sinó també en les dels parlants lingüísticament competents que s'expressen en la pròpia llengua.¹ En el cas del català, l'impacte de la «pressió» del castellà ha estat sovint més denunciat des d'una perspectiva normativista que no pas analitzat a partir dels usos reals i d'estudis descriptius (perspectiva variacionista).

En aquesta comunicació es presenten els resultats d'una recerca² que té com a objectius: a) conèixer el *tipus i la quantitat d'interferències lingüístiques castellà-català* que apareixen en textos orals i escrits de tipologia diversa produïts per individus catalanoparlants d'edats i formació lingüística escolar variades; i b) determinar la influència de les variables *edat* o nivell de formació lingüística escolar, *modalitat* (oral/escrit) i *gènere* (narratiu/expositiu) en la quantitat i el tipus d'interferències. Ens situem, doncs, en l'anàlisi de les produccions lingüístiques acabades i no en la del procés o les funcions, i estudiem parlants competents i no parlants de segona llengua ni processos d'aprenentatge. En relació amb aquestes variables, les hipòtesis inicials eren dues: a) les interferències variaran en funció de l'edat (com més alt sigui el nivell de forma-

1. Tot i les connotacions negatives amb què s'ha associat el terme *interferència*, és d'ús molt estès en la bibliografia sobre els aspectes lingüístics i sociolingüístics del contacte de llengües, raó per la qual ens ha semblat preferible a altres opcions com *transferència* o *marca transcòdica*. Sobre els problemes de delimitació i precisió terminològica en aquest àmbit d'estudi, veg. Payrató 1985, Boix/Vila 1998 i Galindo 2005.

2. Aquesta recerca s'ha dut a terme en el marc dels projectes *Fenòmens d'interferència en el desenvolupament del repertori lingüístic* (finançat per la Universitat de Barcelona, ref. 1997-RE-5002-2A) i *Recursos lingüístics de despersonalització: perspectives translingüística, evolutiva i didàctica* (finançat pel Ministeri d'Educació i Ciència, ref. BSO2000-0676). Uns primers resultats de la recerca es van presentar al 5è Simposi Internacional sobre Bilingüisme, celebrat a Barcelona el març de 2005. Més informació sobre aquest i altres treballs del grup es pot consultar a: <http://ice.ub.es/recerca/grerli/index.htm>.

ció lingüística escolar, menys interferències es documentaran) i de la modalitat de producció (més interferències en els textos orals que en els escrits); i b) les interferències no variaran en funció del gènere discursiu (narratiu/expositiu).

2. CATEGORIES D'ANÀLISI

La categoria d'anàlisi general és la d'*interferència lingüística*, entesa (seguint Payrató 1985) com l'aparició, en un text expressat en una única llengua base o matriu (el català, en aquest cas), d'elements d'una altra llengua (el castellà), sense que l'emissor en sigui conscient en produir-los (no hi ha diferenciació de codis). Dins la categoria general, s'han diferenciat les següents subcategories: *interferència fònica*, *interferència gràfica*, *interferència morfosintàctica*, *interferència lexicosemàntica* i *interferència textual*. A més, s'han analitzat també dos fenòmens relacionats amb el de la interferència: els casos de convergència lingüística i els d'alternança de codi. Considerem com a casos de *convergència lingüística* les opcions coincidents en dues llengües en contacte, de causació múltiple, en què concorren raons estructurals internes i influències interlingüístiques (en general, es tracta d'aspectes inestables o amb solucions opcionals en la pròpia llengua, que es decanten sistemàticament vers l'opció coincident amb el castellà). I finalment, per *alternança de codi* entenem l'aparició, en un text produït en una llengua matriu determinada, d'elements d'una altra llengua conscients i marcats, o bé canvis de llengua matriu (conscients o inconscients) en un mateix discurs (en tots aquests casos, el denominador comú és el manteniment de la diferenciació de codis).

Per tal de mostrar amb més claredat quina mena de fenòmens s'han considerat en cada categoria, es reproduïxen a continuació alguns exemples il·lustratius extrets del corpus de textos, juntament amb alguns comentaris aclaridors.³ No cal dir que, com en tota proposta d'anàlisi de fenòmens lingüístics, sovint sorgeixen problemes de delimitació o d'ambigüitats entre categories, que s'han intentat reduir a través d'un procés complex d'establiment de criteris al màxim d'explícits i de l'aplicació de mecanismes de fiabilitat (veg. apartat 3.3). Quant als punts de referència per a decidir quins elements pertanyen a la llengua i quins són interferits, hem aplicat criteris normatius:

Interferència fònica (IFO). Exclusiva dels textos orals. Atès que l'enregistrament sonor dels textos orals no es pogué fer amb garanties de qualitat suficients, no se'n féu una transcripció fonètica. És per això que els casos considerats són fonamentalment canvis d'accentuació (*estúdia, cànvia*), absències d'elisió (*el ambient, la Ester, de un institut, de altres*) i alteracions fòniques clares (*evaluació*).

3. En la transcripció dels exemples es reproduïx el text tal com el van escriure o produir els subjectes de la mostra.

Interferència gràfica (GRA). Exclusiva dels textos escrits. També en aquesta categoria s'ha adoptat un criteri restrictiu pel fet que una part important dels subjectes de la mostra (els dos grups inferiors, si més no) es troba en un procés d'aprenentatge de la llengua escrita, per la qual cosa determinades errades gràfiques poden no ser degudes a interferència d'una altra llengua sinó a desconeixement o vacil·lació en l'aplicació de determinades normes. S'hi han considerat els casos clars de tipus graficofònic (*acceptin, extranyes, desde aquell*), qüestions d'accentuació (*manía, algún, estás*) i grafies diferencials entre català i castellà (*clase, insultaban*).

Interferència morfosintàctica (MOR). Inclou diversos subtipus: estrictament morfològiques (*es copien, per es copiïn; tinguessi, fossi, vendut; camisa gris, dos noies, dents blancs...*); d'articles (*lo del teu germà, caure al terra, a lo millor, saltar a la corda...*); de pronoms o clítics (totes les absències i excessos de pronoms *en i hi*; la forma *lis*; les formes *se'l, se la, s'ho, se'ls*, etc., equivalents a *l'hi, la hi, li ho, els hi*, etc.; les confusions de *el, lo, ho* —és a dir, l'ús de *lo* amb valor neutre i de *ho* amb valor masculí—; els usos pleonàstics dels pronoms de CI de 3a persona només són considerats interferència en els casos en què hi manca la concordança: *ells suspenen i li donen la culpa als professors*); de relatius i interrogatius (*gràcies a la persona de la que t'has copiat*); preposicionals (*això de discriminar a la gent; te n'adones de que no te'n recordes*); sintàctiques (es consideren interferència els casos d'*estar* amb subjecte animat, presència en un lloc o bé que regeix locatiu; quant a l'expressió d'obligació, les perífrasis *tenir que i haver-hi que*; pel que fa a *deure* —probabilitat i obligació— tenim en compte el següent: *deure* amb valor d'obligació és considerat fenomen de convergència; *deure de*, tant si té valor d'obligació com de probabilitat, és considerat interferència).

Interferència lèxicosemàntica (LEX). Casos de modificació de la forma: *teléfono, estupendo, bolígrafo, estutx, gimnàsia, después, reflexat, mentres, olvidar, juguet, companyerisme, respetar, casi, psicòlog*. Sense modificació de la forma, però amb assignació de significats o usos manllevats: *donar* (per *fer*), *fulla* (per *full*), *baixar* (per *abaixar*), *assentats* (per *asseguts*), *igual és, molt ràpid*. Formes importades que substitueixen termes de la llengua: *la demás gent, tonteries, em vaig encontrar un D.N.I., envidia, fastidiar, xuletes/txuletes* (per a copiar), *además, asquerosa, respaldo, algo, inclús, emputxar, enseguida*. Locucions i expressions fetes: *sempre va de txulo, tirant-se rots, es fiquen amb aquestes persones, en bé de agafar-li, degut a que, en plan, fer/ficar cuernos, al menos, passar de*.

Interferència textual (TEX). S'hi inclouen interferències en els marcadors discursius o connectors extraoracionals: *bueno, pues, no sé, vale/val, no?, clar/i clar/i clar que, i tal, no sé, i punt, en fin, o sea*.

Fenòmens de convergència (CON). Categoria de difícil delimitació, incorporada per a avaluar tendències d'usos en la població juvenil en relació amb algunes construccions lingüístiques determinades. Concretament, pel que fa a la morfosintaxi, s'hi han inclòs els casos d'absència de la doble negació (*si ningú*

Ø es *fiqués amb ningú*); l'absència de *no* o *no pas* expletiu en les comparatives (*jo vaig treure més bona nota que Ø ells*) i també la manca del *que* expletiu (*com ell és una bona persona*); els casos en què seria molt més habitual *a* en lloc de *en* en els locatius (*també en les classes n'hi ha*), i alguns altres casos (manca de preposició en els quantitius: *molt temps*, etc.). Quant al lèxic, casos com *tancar els ulls*, *preferir*, *invitar*, *captar*, *el dia següent*, *caure bé/malament*, *total*, *donar*, i formes pròpies de l'argot juvenil o escolar: *profes*, *mates*, *insti*, *superinjust*.

Alternança de codis (ALT). Tots els casos detectats en el corpus es troben en fragments dialogats o en citacions.

3. METODOLOGIA

L'estudi es basa en un corpus de textos obtinguts expressament per a aquest projecte de recerca a partir d'una població de 68 subjectes. A continuació, es presenta breument la metodologia seguida quant a determinació de les variables, elecció de la mostra, procediment per a la producció dels textos i criteris de transcripció i anàlisi. Es tracta de la metodologia establerta en el projecte internacional *Developing literacy in different contexts and in different languages*, l'objectiu del qual és avaluar el repertori lingüístic dels parlants de diferents llengües, entre elles el català (cf. Aparici *et alii* 2000).

3.1. Variables

Les tres variables que s'han considerat en el present estudi són: l'*edat* (presa com a indicador del nivell de formació lingüística escolar), la *modalitat* de producció i el *gènere* discursiu. Quant a l'*edat*, s'han contemplat quatre grups: PRIM (9-10 anys: alumnes de 4t curs d'Educació Primària); ESO (12-13 anys: alumnes de 1r curs d'Educació Secundària Obligatoria); BAT (16-17 anys: alumnes de 1r curs de Batxillerat) i UNI (21-22 anys: estudiants universitaris). Quant a la *modalitat* de producció: a) textos orals i b) textos escrits. I finalment, respecte del gènere: a) textos narratius i b) textos expositius. De la combinació de les dues darreres variables, en resulta la següent tipologia de textos: NO (narratius orals); NE (narratius escrits); EO (expositius orals) i EE (expositius escrits).

3.2. Situació de producció i tipologia dels textos

Amb l'objectiu de garantir un contingut comú a tots els textos, tots els subjectes veuen al començament de les sessions una pel·lícula breu (5' de dura-

da), sense text, que mostra diverses situacions conflictives en un institut. Després de veure la pel·lícula, es demana als participants, en dues sessions i amb ordres diferents, que produeixin dos tipus de textos (narratiu i expositiu) en dues modalitats (oral i escrita). Per als textos narratius, es demana als subjectes que relatin a un company una experiència personal en la qual hagin viscut algun problema similar als que apareixen en la pel·lícula, i per als textos expositius se'ls demana que exposin les seves idees sobre els problemes que han observat (en aquest cas se'ls ofereix la possibilitat que en facin un esbós o esquema previ). Les sessions de producció dels textos es desenvolupen en el propi centre educatiu (grups en edat escolar) o en el centre de recerca (estudiants universitaris). Per als textos escrits es proporciona als subjectes paper i bolígraf, mentre que els textos orals s'enregistren en magnetòfon. La tasca es realitza de manera individual en presència de l'investigador, menys en el cas dels textos narratius orals, que es realitza davant d'un company.

De cadascun dels subjectes de la mostra es recullen també un conjunt de dades sociolingüístiques, de rendiment escolar i de pràctiques culturals extra-acadèmiques («pràctiques lletrades») mitjançant uns qüestionaris específics, que són omplerts pels subjectes mateixos o pels seus professors.

3.3. *Transcripció i codificació dels textos*

El sistema de transcripció i codificació dels textos que s'ha utilitzat és el CHAT (Codes for the Human Analysis of Transcripts), i els programes emprats per a l'anàlisi de les dades són el conjunt de programes CLAN. Es tracta del format de transcripció i codificació i del conjunt de programes informàtics del projecte CHILDES (Child Language Data Exchange System) (MacWhinney 1995), sistema d'anàlisi de dades lingüístiques —sobretot pel que fa a dades del desenvolupament lingüístic— àmpliament utilitzat en la comunitat internacional. De cada text, se'n transcriuen dues versions: una sense segmentar, «normalitzada» (en el sentit que s'hi mantenen les formes originals orals o escrites, però s'hi incorporen també les formes normatives), amb marcatge de les característiques del procés de producció (en els textos orals) i mantenint la puntuació original (en els textos escrits), i una altra amb el text segmentat en clàusules (segons Berman/Slobin 1994) en el qual s'efectua la codificació. Per a la identificació, marcatge i codificació de les categories d'anàlisi (els diferents tipus d'interferències) s'han establert uns criteris a partir de l'acord de tots els membres del grup. Tots els membres del grup han intervingut en el procés d'identificació i marcatge dels textos, el qual ha estat sotmès a un procés de fiabilitat posterior per part de dos únics jutges.

4. DESCRIPCIÓ DE LA MOSTRA I DEL CORPUS DE TEXTOS

La mostra que proporcionà el corpus de textos és formada per un total de 68 subjectes residents a la ciutat de Barcelona.⁴ A la Taula 1 se'n mostren les característiques pel que fa al sexe, el lloc de naixement i la llengua familiar d'ús preferent. Per naixença, gairebé tots els subjectes de la mostra han viscut de sempre el contacte català-castellà. En tots els grups, els subjectes que tenen el català com a llengua familiar hi són majoria, llevat del grup d'ESO en què els subjectes que tenen com a llengua familiar el català i el castellà o bé el castellà superen els subjectes que hi tenen el català. Tot i que l'objectiu inicial era treballar amb una mostra majoritàriament catalanoparlant familiar, per raons que escaparen al control dels aplicadors en aquest grup la distribució resultà més heterogènia; convé tenir en compte aquesta característica de la mostra perquè, probablement, com es comentarà més endavant, influeix en alguns resultats.

Taula 1
DESCRIPCIÓ DE LA MOSTRA (en percentatges)

		PRI (N=19)	ESO (N=19)	BAT (N=20)	UNI (N=10)
Sexe	Homes	52.6	37	40	50
	Dones	47.3	63	60	50
Lloc de naixement	Barcelona	100	94.6	95	80
	D'altres	0	5.3	5	20
Llengua familiar	Català	55	36.8	80	70
	Cat./cas	35	36.8	20	30
	Castellà	10	21.1	0	0
	D'altres	0	5.3	0	0

El corpus sobre el qual s'ha fet la present recerca consta de 272 textos (68 de cada un dels quatre tipus: narratiu oral, narratiu escrit, expositiu oral i expositiu escrit). És una mostra prou àmplia que permet extreure'n algunes conclusions, encara que siguin provisionals.

A partir de la segmentació en clàusules, s'ha obtingut la mitjana de la llargada en clàusules dels textos. A la Taula 2 es pot veure que els textos més

4. El procés de recollida de dades en què es basa aquesta recerca (textos del corpus i qüestionaris) s'efectuà entre els mesos de maig-juny i octubre-desembre de l'any 1998. Col·laboraren en aquest procés i en el de codificació de les categories d'anàlisi Carme Arbonès i Lluïsa Carbonell.

llargs corresponen al tipus expositiu oral i, per grups d'edat, als universitaris. La llargada dels textos tendeix, en general, a l'alça, des de Primària fins a Universitat. Els textos més curts corresponen, en general, al tipus narratiu escrit, llevat de Batxillerat, en què els textos més curts corresponen al tipus expositiu escrit.

Taula 2
DESCRIPCIÓ GENERAL DEL CORPUS DE TEXTOS

		PRI	ESO	BAT	UNI	Total
Narratius orals	N textos	19	19	20	10	68
	n clàusules	23.84	24.26	69.5	77.2	
Narratius escrits	N textos	19	19	20	10	68
	n clàusules	19.79	17.0	38.55	43.6	
Expositius orals	N textos	19	19	20	10	68
	n clàusules	30.68	38.16	68.25	133.7	
Expositius escrits	N textos	19	19	20	10	68
	n clàusules	20.63	28.31	34.65	58.0	
Total		76	76	80	40	272

5. RESULTATS GENERALS SOBRE NOMBRE I TIPUS D'INTERFERÈNCIES

5.1. *Nombre d'interferències*

A la Taula 3 i el Gràfic 1 es presenten (amb xifres i gràficament) els resultats sobre el total d'interferències (inclosos els casos de convergència i d'alternança de codi) detectades en el corpus de textos. En aquestes xifres s'han comptabilitzat totes i cadascuna de les ocurrències, independentment que es tracti d'una interferència nova o d'una ja repetida (per exemple, en un text oral en què trobem cinc casos de *pues*, dos de *lo neutre*, dues absències d'elisió, dos casos de *txuletes*, un d'*algo* i un de *tonta*, la suma total és de 13 interferències). Per tal que les dades siguin comparables, els resultats s'expressen en percentatges mitjans d'interferències (és a dir, el total d'interferències de cada text està ponderat per la llargada del text en clàusules).

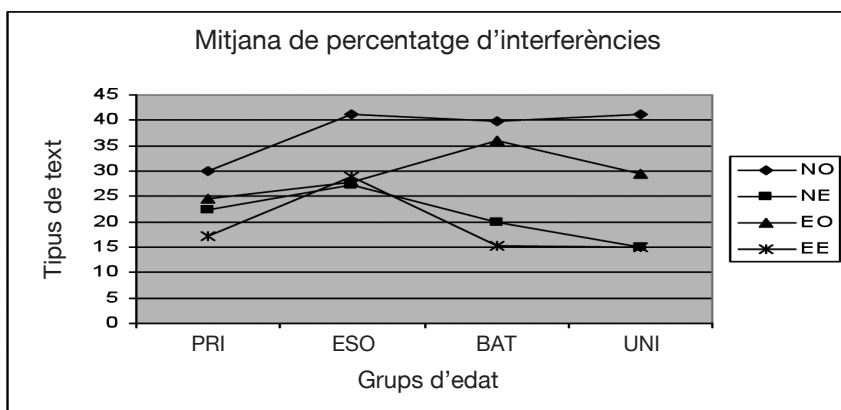
Taula 3

INTERFERÈNCIES PER GRUPS D'EDAT I TIPUS DE TEXT (total de casos)

	PRI (N=19)	ESO (N=19)	BAT (N=20)	UNI (N=10)
NO	30.07	41.22	39.77	34.28
NE	22.43	27.14	19.98	19.61
EO	24.54	27.73	35.88	29.46
EE	17.13	28.91	15.26	17.11
Total	23.54	31.25	27.72	25.14

Gràfic 1

INTERFERÈNCIES PER GRUPS D'EDAT I TIPUS DE TEXT (total de casos)

La primera constatació que es desprèn d'aquests quadres és que hi ha interferències en tots els grups d'edat i tipus de text. Des d'un punt de vista evolutiu, la tendència és una certa disminució amb l'edat, sobretot en els textos escrits. Quant a la modalitat, en general hi ha més interferències en els textos orals que en els escrits. L'evolució del total de casos d'interferències per grups d'edat i tipus de text té, però, un comportament irregular: en els narratius orals, augment (de PRIM a ESO) – disminució (d'ESO a BAT) – augment (de BAT a UNI); en els narratius escrits i també en els expositius escrits, augment – disminució – disminució; en els expositius orals, augment – augment – disminució. L'evolució general que sembla posar-se de manifest és la següent: un augment de Primària a ESO i una disminució d'ESO a Batxillerat i Universitat. La pujada que es dona en tots els casos de Primària a ESO pot ser deguda a la major presència de la llengua castellana en els usos familiars d'aquest subgrup (veg. Apartat 4,

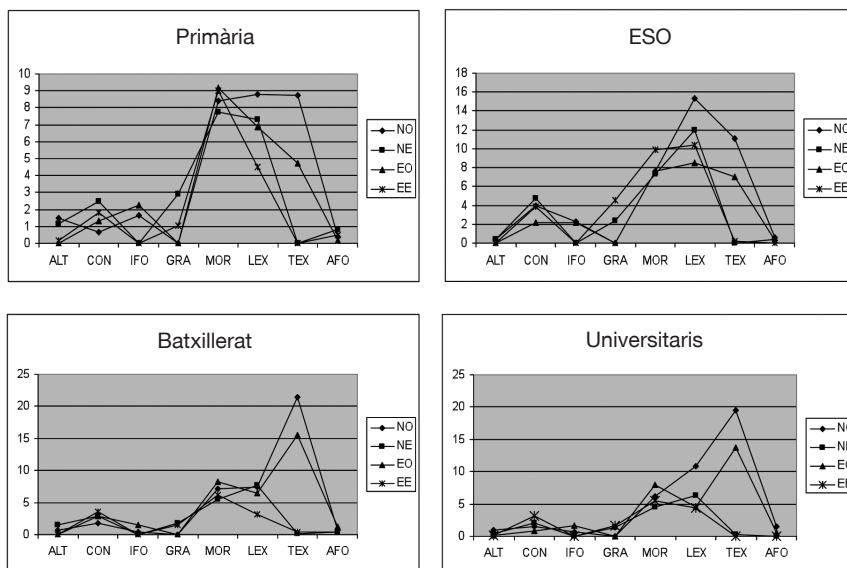
Taula 1) o també a uns usos lingüístics més espontanis i expressius, condicionats no tant pels models escolars (com podia esdevenir-se a Primària) com pels usos socials juvenils (propis de l'adolescència), als quals s'afegiria una minva o relativització de la consciència de correcció. Quant a l'efecte de l'escolaritat, es posa de manifest, sobretot, en els textos escrits: les interferències disminueixen en els textos escrits, però no pas en els orals.

5.2. Tipus d'interferències

Als gràfics 2-5 es presenta la distribució del total d'interferències per tipus, d'acord amb les categories especificades a l'apartat 2.⁵ Com en els quadres anteriors, les xifres són percentatges mitjans d'interferències (el total d'interferències de cada text està ponderat per la llargada del text en clàusules).

Gràfics 2, 3, 4 i 5

TIPUS D'INTERFERÈNCIES PER GRUPS D'EDAT I TIPUS DE TEXT

5. ALT: alternances; CON: convergències; IFO: interferències fòniques; GRA: interferències gràfiques; MOR: interferències morfosintàctiques; LEX: interferències lexicosemàntiques; TEX: interferències textuals; AFO: d'altres fenòmens. Aquesta darrera categoria (AFO), prevista per a recollir alguns casos de difícil catalogació, té un caràcter residual i no és considerada en les anàlisis posteriors.

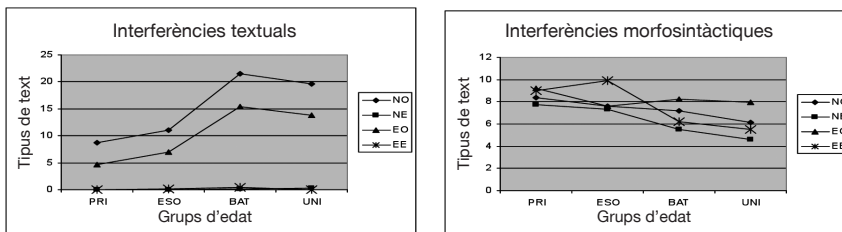
El primer que s'observa és una distribució desigual, en tots els grups d'edat, entre els diferents tipus d'interferències. Concretament, el 90% de casos es concentren en quatre categories: textuals (30%), morfosintàctiques (26.2%), lexicosemàntiques (25.2%) i fenòmens de convergència (8.7%). La poca presència d'interferències fòniques i gràfiques es deu, probablement, a les limitacions imposades en els criteris de codificació per a aquestes dues categories (veg. Apartat 2.1). Quant a les alternances, no era previsible que n'apareguessin gaires, atès que la instrucció demanava produir un text en català; els únics casos es documenten, com ja s'ha dit, en alguns fragments en estil directe en què es reproduïxen frases o expressions dites en castellà. A la vista d'aquestes dades, orientem ara el treball a analitzar qualitativament l'evolució de les interferències en les quatre categories més freqüents.

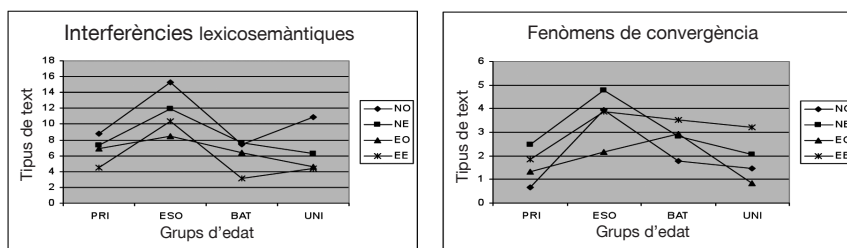
6. ANÀLISI DELS TIPUS D'INTERFERÈNCIES MÉS FREQUENTS

De les quatre categories amb més presència en el corpus, n'analitzem en aquest apartat, en primer lloc, la distribució del nombre total de casos per grups d'edat i tipus de text, amb la qual cosa podrem determinar el pes de les tres variables (edat, modalitat i gènere) en cadascun dels tipus d'interferències (als gràfics 6-9 es pot veure la distribució del nombre total de casos per a les quatre categories en qüestió). En segon lloc, amb l'objectiu d'esbrinar, dins cada categoria, quines són les interferències concretes d'ús més estès, hem considerat cada cas d'interferència aïlladament (independentment del nombre d'ocurrències de cada una) i hem comprovat en quants grups d'edat es documenta (només en un, en dos, en tres o en tots quatre). Com a hipòtesi de treball, plantejem que com més alt sigui el nombre de grups en què aparegui una interferència concreta, més estès i general en serà l'ús.

Gràfics 6, 7, 8 i 9

INTERFERÈNCIES TEXTUALS, MORFOSINTÀCTIQUES, LEXICOSEMÀNTIQUES I CONVERGÈNCIES: TOTAL DE CASOS PER GRUPS D'EDAT I TIPUS DE TEXT

6.1. Interferències textuais

Al gràfic 6 s'observa l'evolució de les interferències textuais (categoria que, com es deu recordar, inclou bàsicament marcadors discursius). Pel que fa a la modalitat, es tracta d'un fenomen gairebé exclusiu de la llengua oral. Pel que fa al gènere, en tots els grups hi ha més interferències en els textos narratius que no pas en els expositius. Pel que fa a l'edat, l'evolució és: augment de PRIM fins a BAT i disminució de BAT a UNI; la tendència és, doncs, a la baixa a partir de Batxillerat. Si bé aquest tipus d'interferències són generals i persistents en la llengua oral (fins i tot en un context força formal com és el de producció dels textos del corpus), aquesta lleugera tendència a la baixa a partir de Batxillerat podria indicar una major consciència de correcció per efecte de l'escolaritat.

Quant a la presència dels casos concrets d'interferència en un major o menor nombre de grups, la distribució d'interferències textuais és irregular: la majoria de peces interferides apareixen en un sol grup d'edat (prop del 60% de casos), seguides de les que apareixen en els quatre grups (30% aproximadament) i en dos, mentre que no n'hi ha cap que aparegui en tres grups. Les interferències textuais que es documenten en els quatre grups d'edat són: *bueno, vale, no?, pues, clar*. I les que apareixen en dos grups d'edat són: *vamos, i tal, clar que*.

6.2. Interferències morfosintàctiques

Amb l'augment de l'edat, hi ha una disminució significativa del nombre d'interferències morfosintàctiques (Gràfic 7). Des de Primària fins a Universitat el nombre d'interferències disminueix en els textos narratius orals i en els narratius escrits. En els expositius escrits, també disminueix el nombre d'interferències des de Primària fins a Universitat, tot i que augmenten en el pas de Primària a ESO, mentre que en els expositius orals es manté sense gaires canvis el nombre d'interferències en els quatre grups d'edat.

La distribució dels casos concrets d'interferències comuns a quatre, tres, dos o un grups d'edat és irregular, com en el cas de les interferències textuais:

la majoria de peces úniques interferides es localitzen en un sol grup d'edat (el grup que en presenta més d'específiques és el de BUP, seguit, en ordre descendent, per UNI, ESO i PRI). Interferències morfosintàctiques que apareixen en els quatre grups d'edat: *dos* (fem); *lo neutre* (*lo/l'ho que, lo de las fotos, lo de copiar, lo típic, a lo millor*); absència dels clítics *en* (CD) o *hi* (CC, CRV), o ús de *en* o *hi* inadequat; *a* + CD, *de* + *que* (conj.); *tenir que* + inf., *estar* + locatiu. Interferències morfosintàctiques que apareixen en tres grups d'edat: *bagués* (per *hauria*); absència dels clítics *en* (CN o CRV o inherent) o *hi* (inherent); *a* + *que* (conj.); *en el* + *que* (en lloc de *qual*); *doncs* (causal). Interferències morfosintàctiques que apareixen en dos grups d'edat: *les llums* (fem. en lloc de masc.), *el/lo suficient, lo de que, de lo que, per lo que; lis*, substitucions de clítics (*els* CD per *les*; *els* CI per *li*; *ho* per *lo*; *li* per *el*; *en* per V+SCN), absència de *hi* impersonal, duplicació de *en* i SCRIV; *a/de la* + *que* (en lloc de *qual*); *en* + inf. (CR); gerundi de posterioritat; *estar clar*. En xifres absolutes, els casos més freqüents es refereixen a qüestions pronominals (35,8% dels casos), preposicionals (25,7%) i d'articles (19,4%, sobretot l'ús de *lo neutre* en els textos orals).

6.3. Interferències lexicosemàntiques

Quant a la variable gènere discursiu, trobem més interferències lexicosemàntiques en els textos narratius que en els expositius (Gràfic 8). Pel que fa a la modalitat, n'hi ha més en els textos orals que en els escrits. I respecte de l'edat, s'observa un comportament irregular: augment del nombre de casos en el pas de Primària a ESO en tots els tipus de text (evolució paral·lela al que s'ha detectat en les interferències textuais i que s'ha relacionat amb la composició de la mostra en aquest grup d'edat); descens d'ESO a Batxillerat també en tots els tipus; i augment en dos casos (NO i EE) i disminució en els altres dos (NE i EO) en el pas de Batxillerat a Universitat.

Atenent als casos concrets d'interferències en qualitat del nombre de grups d'edat en què es documenten, la tendència coincideix amb la dels dos tipus d'interferències anteriors, és a dir, la majoria de peces úniques interferides es troben en un sol grup d'edat, a molta diferència de les que es documenten en dos, tres o quatre grups (el grup que presenta un major nombre d'interferències específiques és Batxillerat, seguit, en aquest ordre, per ESO, UNI i PRI). Interferències lexicosemàntiques comunes als quatre grups d'edat: *después, casi; txuleta/es, els demés, sentar-se, algo, tonto/a/os/es, tonteria*. Documentades en tres grups d'edat: *enterar-se, pillar, gordo/a/eta, vários, inclús, la demés gent, guapo/a/es, ficar-se amb algú, passar de*. Documentades en dos grups d'edat: *mentres, fastidiar, companyerisme, borrador* (de pissarra), *gimnàsia, baixar-se* (per *abaixar-se*), *reflexar/reflexades, juntar* (per *ajuntar*), *caure bé/*

malament, gamberrades, ningun, patades, emputjar/emputxar, disfrutar, rato, despreciar, además, menos, tio; passar-se, fer cuernos, guai, anar de txulo, en ves de (per en comptes de), enseguida, fer-se el gallet, donar-se compte, tenir males puces, poc a poc.

6.4. Fenòmens de convergència

En relació amb els fenòmens de convergència, la variable que presenta uns resultats més clars és la modalitat: hi ha més fenòmens de convergència en els textos escrits que en els orals (Gràfic 9). Pel que fa al gènere, la tendència es força irregular i les diferències no són significatives. I respecte a l'edat, es confirma la tendència general d'augment en el pas de Primària a ESO (que es prolonga fins a Batxillerat en els textos expositius orals), seguit d'un descens en els grups posteriors.

Analitzant ara els casos concrets de convergència en qualitat del nombre de grups d'edat en què apareixen, la majoria es documenten també en un sol grup, a molta diferència de les que es documenten en més d'un grup (en aquest cas, la presència de convergències pròpies d'un sol grup ofereix una evolució ascendent de PRIM a UNI: el grup que en té més casos és, doncs, UNI, seguit, per aquest ordre, per BAT, ESO i PRI). Els casos documentats en els quatre grups d'edat són els següents: absència de *que* en la construcció *com que* causal, absència de la doble negació (*tampoc, mai, ningú*) i ús de l'expressió (*no caure bé/malament* a algú. En tres grups d'edat s'ha anotat l'expressió *el dia següent* i en dos grups, *el + inf., tirar + CD, no fa falta, es dona molt, donar religió*.

7. CONCLUSIONS

Incidència del factor edat: en general, el nombre total d'interferències disminueix amb l'edat, si bé cal precisar que es produeix un augment en tots els tipus de text en el pas de Primària a ESO. Salvant l'augment en aquest tram d'edat (que probablement s'explica per la composició de la mostra), la disminució d'interferències coincideix amb l'augment de la formació lingüística escolar dels subjectes. La incidència d'aquest factor és major en els textos escrits que en els orals, en els quals el nombre d'interferències és manté més constant. D'altra banda, quant als tipus d'interferències, la categoria en què la disminució és més clara és la de les interferències morfosintàctiques. *Incidència de la variable gènere:* contràriament a la hipòtesi inicial, hi ha més interferències en els textos narratius que en els expositius. Aquesta tendència potser es pot explicar pel menor nivell de formalitat i de planificació dels textos narratius. *Incidència de la variable modalitat:* la proporció d'interferències és significati-

vament més alta en els textos orals que en els escrits (especialment en els narratius). De fet, algunes interferències (les textuals, en particular, i algunes de morfosintàctiques) són exclusives dels textos orals.

Respecte de la presència dels casos concrets d'interferències en els diferents grups d'edat, la proporció més alta és la dels que apareixen en un sol grup. El nombre de peces interferides comunes a quatre, tres o dos grups d'edat és menor, però es tracta, molt probablement, de les interferències més consolidades en els usos reals dels parlants, especialment en els usos orals, davant les quals l'acció de l'escola es manifesta ineficaç (això explicaria que es mantinguin de manera persistent en tots els grups d'edat). La incidència de l'escolarització es comprova clarament en alguns casos (en l'evolució descendent de les interferències morfosintàctiques, per exemple), però també sembla haver-hi àmbits de la competència lingüística impermeables a l'acció de l'escola (és el cas dels marcadors discursius, per exemple, o el cas paradigmàtic del *lo* neutre, que no es documenta gairebé mai en els textos escrits però que és present en la major part dels textos orals). També apunten en aquest sentit alguns casos molt generals de convergència amb el castellà, com els que tenen a veure amb els termes i expressions propis del llenguatge juvenil, creats sistemàticament a partir dels patrons d'aquesta llengua. De fet, es contraposen dos models: un model social i un model escolar, que en molts aspectes no troben punts de coincidència. Tot indica que el pes dels factors socials és considerable, i un fet sembla prou clar: el context bilingüe genera inseguretat. D'aquí que en les actuacions individuals sovint hi hagi vacil·lacions, dubtes, incrustacions, eleccions conscients o inconscients, etc.

La interferència és una desviació d'un codi bàsic, però en un contacte «dens» de llengües, com és el cas del català i el castellà, el codi interferit és per a alguns parlants el codi bàsic de la llengua. Tot i el pes indubtable dels factors socials, la interferència no és únicament un acte social: també és un acte individual. Per aquesta raó, per a alguns parlants, el codi usat és, en general, el codi normal.

8. QÜESTIONS OBERTES

«Els nens parlen com senten parlar i escriuen com llegeixen». El que posen de manifest els resultats del treball és que hi ha pèrdua de consciència social de la importància de parlar bé, agreujada pel fet que força models lingüístics socials són molt allunyats dels usos tradicionals o normatius. Hi ha alguna cosa a fer? Sí, inqüestionablement. Però les solucions passen per acceptar que no pot ser que «tothom parli malament». La distància que hi ha en molts casos entre l'expressió lingüística (sobretot oral) dels infants i joves i el model de la llengua normativa és tan accentuada que el professor, si té com a única referència de correcció aquest darrer model, no pot donar respostes adequades a la progres-

sió que necessiten els seus alumnes (davant d'una producció oral o escrita farcida de «faltes» ha de poder discernir què és adequat o acceptable en un determinat nivell escolar o situació comunicativa i què no ho és, independentment que tot sigui anormatiu). Sembla necessari, doncs, no tant una revisió de la normativa a partir de les actuacions reals dels parlants com establir uns criteris normatius de referència per a les diferents etapes escolars tenint en compte, alhora, el model normatiu de llengua i l'eficàcia comunicativa. Les actuacions empreses per alguns mitjans de comunicació en aquest mateix sentit potser poden servir com a exemple a seguir.

Quin és l'abast del desajust entre el *codi social interferit pel castellà* i el *codi escolar*? Quin ha de ser el *codi escolar*? Hi ha un desajust entre l'*estàndard normatiu* i l'*estàndard interferit*, perquè si no hi ha desviació de la norma la interferència no pot ser estudiada. Si la interferència és una irregularitat respecte a un model que s'explica per mitjà d'un altre model, quin model per a l'escola? El model que permet detectar la interferència o bé un model que fes cas omís d'algunes interferències? I de quines fer cas omís? La lingüística, la sociolingüística i la didàctica haurien d'establir un model per al professor, que, al seu torn, ha de ser model per als alumnes. I això només és possible si la interferència, a més de ser objecte d'estudi, és una anàlisi de les produccions reals dels alumnes que torna de nou modelitzada a l'àmbit escolar. Sembla necessari, doncs, l'establiment de *criteris normatius escolars de comportament lingüístic* que, tot acceptant la normativa com a referent inexcusable, permetin gestionar l'heterogeneïtat i la irregularitat que, en relació amb la interferència, genera el contacte de llengües.

JOAN PERERA, MELINA APARICI, MARCEL FITÉ, JOAN BUSQUETS
Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- APARICI *et alii* 2000: Melina Aparici / Noemí Argerich / Joan Perera / Elisa Rosado / Liliana Tolchinsky, *Working papers in Developing literacy across genres, modalities and languages*, Barcelona, ICE Universitat de Barcelona.
- BERMAN/SLOBIN 1994: Ruth A. Berman / Dan I. Slobin, *Relating events in narrative: A cross-linguistic development study*, Hillsdale, N. J., Erlbaum.
- BOIX/VILA 1998: Emili Boix i Fuster / Francesc Xavier Vila i Moreno, *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.
- GALINDO 2005: Mireia Galindo Solé, *Les llengües a l'hora del pati. Usos lingüístics en les converses dels infants de Primària a Catalunya*, tesi doctoral inèdita, Departament de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona.

- MACWHINNEY 1995: B. MacWhinney, *The Childes Project: Tools for Analysing Talk*. Hillsdale, Lawrence & Earlbaum Associates.
- PAYRATÓ 1985: Lluís Payrató, *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà*, Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PERERA *et alii* 2005: Joan Perera / Melina Aparici / Marcel Fité / Joan Busquets, *Fenòmens d'interferència en el desenvolupament del repertori lingüístic*, comunicació no publicada presentada al 5è Simposi Internacional sobre Bilingüisme, Barcelona (<http://ice.ub.es/recerca/grerli/publicacions.htm>).